

Krzysztof ŻERKO

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0003-3668-9826

Marcin WOCHELSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-7235-3214

Trzy lata *Zeitenwende*. Analiza zmian w niemieckiej polityce bezpieczeństwa i obronności po rosyjskiej inwazji na Ukrainę (2022–2025)

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest analiza zmian w polityce bezpieczeństwa i obronności RFN po przemówieniu kanclerza Olafa Scholza wygłoszonym w Bundestagu 27 lutego 2022 r., w którym ogłosił on *Zeitenwende* (pol. epokową zmianę). Deklaracja ta obejmowała szeroko pojętą transformację niemieckiej polityki, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia finansowania Bundeswehry oraz wsparcia dla broniącej się Ukrainy. W artykule przeanalizowano zmiany zachodzące w Bundeswehrze w wymiarze politycznym, społecznym i finansowym, a także oceniono skuteczność reform i ich wpływ na gotowość bojową sił zbrojnych. Główne pytanie badawcze dotyczyło procesu reformowania Bundeswehry po ogłoszeniu *Zeitenwende* oraz konsekwencji tych zmian dla jej zdolności operacyjnych. W badaniu zastosowano metodę *process tracing* wspartą analizą treści, co pozwoliło na rekonstrukcję sytuacji poprzedzającej reformy oraz ocenę ich efektów.

Słowa kluczowe: *Zeitenwende*, Niemcy, Ukraina, Rosja, polityka bezpieczeństwa, obronność

Wprowadzenie

27 lutego 2022 r. kanclerz Niemiec Olaf Scholz wygłosił w Bundestagu przemówienie, w którym ogłosił *Zeitenwende* (pol. epokową zmianę) – fundamentalny zwrot w polityce Niemiec, obejmujący m.in. kwestie bezpieczeństwa i obronności. Główne założenia tej zmiany obejmowały zwiększenie finansowania Bundeswehry oraz wsparcie Ukrainy w obliczu rosyjskiej agresji (Savinok, 2022, s. 13). Pomimo znacznych środków finansowych przeznaczonych na reformy, ich wdrażanie napotkało poważne wyzwania, a eksperci wielokrotnie podkreślali trudności związane z realizacją ambitnych założeń rządu (Gotkowska, 2023, s. 70).

Celem niniejszego artykułu jest analiza zmian w niemieckiej polityce bezpieczeństwa i obronności po ogłoszeniu *Zeitenwende*. W badaniu zastosowano metodę *process tracing* wspartą analizą treści (Collier, 2011, s. 824), co pozwoliło na rekonstrukcję sytuacji sprzed reform oraz ocenę ich konsekwencji. Kluczowym zagadnieniem jest ocena stopnia realizacji zobowiązań podjętych przez niemiecki rząd w kontekście *Zeitenwende* oraz ich wpływu na zdolności obronne państwa. Autorzy uważają, że zmiany w niemieckich siłach zbrojnych wywarły pozytywny wpływ na ich gotowość bojową; mimo tego, w odniesieniu do potencjału gospodarczego i demograficznego RFN ich zakres wydaje się być niewystarczający.

Analizie poddano zmiany zachodzące w Bundeswehrze w wymiarze politycznym, społecznym i finansowym. Badanie koncentruje się na skuteczności reform, ich kierunkach oraz wpływie na gotowość bojową niemieckich sił zbrojnych. W celu dokładniejszego zrozumienia tych procesów sformułowano następujące pytania badawcze:

1. Jaki wpływ mają organizacje antywojenne i antywojskowe na opinię publiczną oraz proces reform Bundeswehry?
2. Jak państwo niemieckie reaguje na problem infiltracji Bundeswehry przez ekstremistów?
3. Jaka jest aktualna sytuacja kadrowa i stan wyposażenia Bundeswehry?
4. Jakie wyzwania stoją przed niemiecką pomocą wojskową dla Ukrainy?

Na potrzeby analizy polityka bezpieczeństwa i obronności RFN została zdefiniowana zgodnie z **Narodową Strategią Bezpieczeństwa** (2023) jako wszelkie działania mające na celu zwiększenie zdolności obronnych Niemiec. Obejmują one nie tylko reformy Bundeswehry, lecz także wsparcie sojuszników w ramach polityki międzynarodowej, zgodnie z interesami Niemiec (Nationale Sicherheitsstrategie, 2023, s. 13–14).

Niemiecka polityka bezpieczeństwa i obronności przed *Zeitenwende*

Niemiecka polityka bezpieczeństwa i obronności przed *Zeitenwende* kształtowała się pod wpływem zarówno historycznych uwarunkowań, jak i zmieniających się wyzwań geopolitycznych. Po zakończeniu drugiej wojny światowej Niemcy Zachodnie obrały kurs na ograniczoną militaryzację, podporządkowaną strategii NATO i amerykańskim gwarancjom bezpieczeństwa. Jednocześnie, ze względu na traumę wojenną i silne ruchy pacyfistyczne, Bundeswehra funkcjonowała w specyficznych warunkach społecznych, gdzie nieufność wobec sił zbrojnych była znacznie większa niż w innych państwach Sojuszu.

Gdy w 1957 r. kanclerz Konrad Adenauer przyznał, że na terenie RFN znajdują się wyrzutnie zdolne do użycia taktycznej broni jądrowej, przez państwo przeszła fala protestów o charakterze pacyfistycznym. Odbywały się demonstracje pod hasłami *nie wieder Krieg* (pol. nigdy więcej wojny) oraz *Kampf dem Atomtod* (pol. walka przeciwko śmierci atomowej), które w następnych latach przerodziły się w pacyfistyczne tzw. marsze wielkanocne (Geis, 2005, s. 1). 12 kwietnia tego samego roku osiemnastu wybitnych niemieckich fizyków podpisało Manifest z Göttingen, w którym sprzeciwili się planowanemu wyposażeniu Bundeswehry w broń jądrową. Wśród sygnatariuszy znalazło się m.in. kilku niemieckich laureatów Nagrody Nobla: Max Born, Otto Hahn, Werner Heisenberg, Max von Laue i Wolfgang Paul (Ash, 2018, s. 58–59).

Kolejna fala pacyfizmu przeszła przez Niemcy Zachodnie jako wyraz protestu wobec tzw. podwójnej decyzji NATO z 1979 r. o rozlokowaniu w RFN głowic jądrowych średniego zasięgu. W trakcie demonstracji przeciwko rozmieszczeniu broni atomowej używano wobec zachodnioniemieckich żołnierzy sloganu *Soldaten sind Mörder* (pol. żołnierze są mordercami) – cytatu z dzieł lewicowego publicysty działającego w republice weimarskiej, Kurta Tucholskyego. Spowodowało to liczne procesy sądowe oraz debaty prawne, które zakończył wyrok Federalnego Trybunału Konstytucyjnego w Karlsruhe z 1995 r., dopuszczający używanie tego sloganu (Rydel, 2020, s. 157).

W działalność wymierzoną przeciw Bundeswehrze szczególnie zaangażowały się środowiska akademickie: od 1986 r. uczelnie zaczęły przyjmować tzw. klauzulę cywilną, zakazującą prowadzenia lub udziału w jakichkolwiek badaniach na rzecz sił zbrojnych. Rozwiązanie to przyjęto m.in. na Politechnice Berlińskiej, Uniwersytecie w Kolonii oraz w niektórych całych krajach związkowych (w Turynii, Saksonii-Anhalt, Bremie), na mocy decyzji organów landowych (*Liste aktueller Zivilklauseln...*, 2024). Od 2010 r. rozpoczęło działalność stowarzyszenie *Schule ohne Bundeswehr* (pol. szkoła bez Bundeswehry), opowiadające się za zakazywaniem wstępu do szkół oficerom ds. młodzieży, zakazem wycieczek szkolnych do jednostek wojskowych etc.

Jak zauważa J. Rydel, w okresie odprężenia Niemcy są coraz bardziej krytyczni wobec własnych sił zbrojnych, natomiast gdy zaistnieją napięcia na arenie międzynarodowej, wizerunek wojska w społeczeństwie ulega poprawie (Rydel, 2020, s. 158). Przed rosyjską aneksją Krymu jedynie 49% Niemców otaczało szacunkiem Bundeswehrę, a w 2015 r. z uznaniem do niemieckich sił zbrojnych odnosiło się 63% badanych. Latem 2020 r. co czwarty Niemiec nie ufał Bundeswehrze (*Umfrage in Deutschland zum Vertrauen...*, 2024).

Historia Bundeswehry wiąże się z nieustannymi etycznymi i politycznymi próbami rozliczenia się ze zbrodniczą przeszłością niemieckich sił zbrojnych, przede wszystkim w odniesieniu do okrucieństw popełnianych w trakcie drugiej wojny światowej na wschodzie Europy (Abenheim, 1999, s. 4–5). Pamięć o tych wydarzeniach przyczyniła się do utrwalenia wrogości wobec własnej armii wśród znacznej części niemieckiego społeczeństwa, mimo że Bundeswehra od początku swojego istnienia kładzie duży nacisk na obronę demokracji oraz zapewnianie równych praw dla kobiet i mniejszości seksualnych. W 2010 r. prezydent RFN Horst Köhler w wywiadzie dla Deutschlandfunk wezwał do większej akceptacji społecznej dla żołnierzy Bundeswehry uczestniczących w misji w Afganistanie, podkreślając, że chronią oni nie tylko bezpieczeństwo międzynarodowe, ale także niemieckie interesy gospodarcze, w tym szlaki handlowe (Köhler, Rieke, 2010). Jego wypowiedź wywołała falę krytyki, a oskarżenia o legitymizowanie militarystyki doprowadziły do skandalu politycznego. Mimo wielokrotnych wyjaśnień, że działania Bundeswehry odbywały się na podstawie mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ i miały na celu stabilizację globalnego bezpieczeństwa, H. Köhler spotkał się z ostrą reakcją zarówno ze strony opinii publicznej, jak i własnego obozu politycznego. Brak zdecydowanego wsparcia ze strony rządu oraz nasilające się kontrowersje skłoniły go do rezygnacji z urzędu (Strohmeier, Wittlinger, 2010, s. 249).

Na niekorzyść wizerunku niemieckich sił zbrojnych działał problem penetracji Bundeswehry przez ekstremistów politycznych¹. Z powodu zbrodniczej przeszłości Wehrmachtu nowe siły zbrojne RFN zostały stworzone jako armia parlamentarna, co przejawiało się w dalece rozwiniętej cywilnej kontroli nad wojskiem. Było to widoczne m.in. w szerokim zakresie prerogatyw Pełnomocnika Bundestagu ds. Sił Zbrojnych (Kruk, 2021, s. 113–115). Oprócz zewnętrznego, pozawojskowego mechanizmu kontro-

¹ Państwo niemieckie od początku swojego istnienia jest zaangażowane w zwalczanie wszelkich ekstremistycznych ruchów politycznych, które mogą zagrozić ładu konstytucyjnemu RFN. Obserwowane są głównie organizacje skrajnie prawicowe, islamistyczne, skrajnie lewicowe oraz grupy ekstremistów zagranicznych, niezwiązanych bezpośrednio z Niemcami, jednak mieszkających i działających na terenie RFN (więcej: Verfassungsschutzbericht, 2024).

li sił zbrojnych w Niemczech realizowane były działania na rzecz umocnienia wartości demokratycznych wśród samych żołnierzy. Zgodnie z koncepcją *Innere Führung* (pol. wewnętrzne prowadzenie, wewnętrzne dowództwo), Bundeswehra odeszła od idei apolitycznego wojska na rzecz koncepcji „obywateli w mundurach”. W procesie edukacji obywatelskiej żołnierzy szczególną uwagę poświęca się promowaniu demokracji i humanitaryzmu (Douglas, 2015, s. 20–21).

Mimo to Bundeswehra czerpała z niemieckich tradycji wojskowych, w tym także z doświadczeń drugiej wojny światowej. Przejawiało się to m.in. w upamiętnianiu niemieckich dowódców, takich jak feldmarszałek Erwin Rommel, którego imieniem nazywano koszary, kasyna wojskowe, a nawet niszczyciel *Rommel (D 187)*, służący w Bundesmarine do 1998 r. Jednocześnie konserwatywny charakter sił zbrojnych sprawiał, że stosunkowo często dochodziło w nich do występowania skrajnie prawicowych postaw, co budziło kontrowersje i krytykę (Wiesendahl, 1998, s. 240–241). W miarę postępującej liberalizacji społeczeństwa niemieckiego żołnierze Bundeswehry coraz częściej identyfikowali się z prawicowymi poglądami, co skutkowało wzmożonymi działaniami kontrolnymi ze strony władz. W latach 2018–2019 odnotowano w niemieckim wojsku co najmniej 379 incydentów o charakterze skrajnie prawicowym oraz 77 przypadków wykroczeń związanych z ekstremizmem islamistycznym (Bartels, 2019, s. 57).

Kryzys wizerunkowy Bundeswehry pogłębiał się równolegle z jej stopniowym osłabianiem zarówno pod względem liczebnym, jak i sprzętowym. W trakcie negocjacji dotyczących ponownego zjednoczenia Niemiec RFN zobowiązała się do znacznej redukcji swoich sił zbrojnych. Spośród 495 tys. żołnierzy Bundeswehry oraz 180 tys. żołnierzy Narodowej Armii Ludowej NRD (łącznie 675 tys.) liczebność wojsk zjednoczonych Niemiec miała zostać ograniczona do zaledwie 340 tys. żołnierzy (Rydel, 2020, s. 153). W następnych latach po zakończeniu zimnej wojny Niemcy, zgodnie z logiką tzw. dywidendy pokojowej, czyli korzyści wyciąganej przez państwo, które nie znajduje się już w tak wyraźnym stanie zagrożenia, a co za tym idzie – może ograniczyć wydatki na wojsko, wpadły w ciąg redukcji kosztów związanych z utrzymywaniem Bundeswehry (Kaim, 2017, s. 38). W 2011 r. rząd Angeli Merkel podjął decyzję o zawieszeniu zasadniczej służby wojskowej, co dodatkowo zmniejszyło liczebność niemieckich sił zbrojnych. Sama decyzja o zaprzestaniu poboru jest krytykowana ze względu na pospieszne i chaotyczne jej wykonanie, co w następnych latach miało przełożyć się na problemy przy procesie rekrutacji nowych wojskowych (Janoś, 2022, s. 36). Liczba żołnierzy w kolejnych latach konsekwentnie spadała aż do roku 2013, a później utrzymywała się na prawie stałym poziomie około 180 tys. (zob. tabelę poniżej).

Tabela 1

Liczba żołnierzy w Bundeswehrze w XXI wieku (w tys.)

ROK	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011	2013
I. żołnierzy poborowych	95,7	84,1	69,9	51,1	39,9	37,8	37,3	35,6	37	68 ^{a)}	brak
I. żołnierzy ochotników	21,5	23	24,1	22,7	23,8	23,9	22,7	23,2	25	24,8	8,8
I. żołnierzy zawodowych	187,1	187,8	190	190,5	188,5	188,4	189,2	189	188	188	175,3
I. żołnierzy łącznie	304,3	294,9	284	264,3	252,2	250,1	249,2	247,8	250	212,9	184,1

ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
l. żołnierzy ochotników	9,3	8,8	9,2	9,0	8,3	8,3	8,3	8,5	9,5	9,6	10,3
l. żołnierzy zawodowych	170,9	168,3	168,3	170,5	173	175,3	175,5	175,2	173,6	171,6	171,1
l. żołnierzy łącznie	180,2	177,1	177,5	179,5	181,3	183,6	183,8	183,7	183,1	181,2	181,4

^{a)} 68 żołnierzy. W marcu 2011 r. zniesiono służbę wojskową (Rydel, 2020, s. 153).

Źródło: *Anzahl der Soldaten und Soldatinnen bei der Bundeswehr von 2000 bis 2024*, statista.com, 11.2024, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/38401/umfrage/personalbestand-der-bundeswehr-seit-2000/>, 13.12.2024.

W kolejnych latach, po upadku ZSRR i rozszerzeniu NATO na wschód, Niemcy stopniowo redukowały wydatki na wojsko. W 1990 r., czyli w momencie ponownego zjednoczenia Niemiec, nakłady na obronność wynosiły równowartość 2,52% PKB. Jednak do 2005 r. – rok po przystąpieniu do NATO państw bałtyckich, Słowacji, Rumunii i Bułgarii – wskaźnik ten spadł do 1,07% PKB. W 2021 r. wydatki wojskowe Niemiec odpowiadały 1,39% PKB (*Anteil der Militärausgaben...*, 2023). Jak zauważył historyk Jan Rydel, niemiecki budżet wojskowy, który i tak nie spełniał standardów NATO wyznaczonych na szczycie w Walii w 2014 r., był sztucznie zawyżany. W ramach wydatków obronnych klasyfikowano m.in. pomoc zagraniczną, którą odbiorcy mogli potencjalnie przeznaczyć na cele militarne, oraz emerytury dla byłych żołnierzy. Te ostatnie, choć nie miały bezpośredniego wpływu na zdolności obronne państwa, w 2019 r. stanowiły aż 16% całkowitego budżetu wojskowego (Rydel, 2020, s. 153–154). Analityk Viktor Savinok podkreślał, że po zakończeniu zimnej wojny niemiecka kultura strategiczna charakteryzowała się powściągliwością w zwiększaniu wydatków zbrojeniowych oraz dążeniem do porozumienia z państwami stanowiącymi potencjalne wyzwanie dla bezpieczeństwa RFN, zwłaszcza z Rosją (Savinok, 2022, s. 13).

Mniejsze wydatki wojskowe wiązały się z coraz gorszym stanem sprzętu Bundeswehry. Oszczędności w budżecie obronnym doprowadziły do zaistnienia sytuacji, w których jednostki wojskowe musiały wzajemnie wypożyczać sobie sprzęt wojskowy przed sformowaniem, co jedynie wzmagало braki w całych siłach zbrojnych. W 2020 r. Niemcy na wyposażenie wydawały jedynie 16,9% całego swojego budżetu wojskowego, znajdując się w tym zestawieniu na 22. pozycji w całym NATO (USA wydawały odpowiednio 29,3%, a Polska – 29%). Za RFN znalazły się jedynie Portugalia, Albania, Grecja, Macedonia Północna, Belgia, Chorwacja i Słowenia (Friese, Ząboji, 2022). W dniu rozpoczęcia przez Rosję pełnoskalowej inwazji na Ukrainę Inspektor Wojsk Lądowych gen. Alfons Mais stwierdził, że Bundeswehra „jest praktycznie goła”, co potwierdziły późniejsze raporty, w których zwrócono uwagę na liczne braki w uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym we wszystkich rodzajach sił zbrojnych (Janoś, 2022, s. 36–37). Do najbardziej znanych przykładów braków w wyposażeniu należały: ćwiczenia grenadierów pancernych z użyciem samochodów dostawczych zamiast niesprawnych transporterów opancerzonych, niezdolność bojowa blisko połowy okrętów *Bundesmarine*, rozpadający się w trakcie strzelania karabin maszynowy MG3, stwierdzenie niezdolności bojowej $\frac{3}{4}$ transporterów Puma dopiero odebranych z fabryki i wiele innych (Vates, 2020; Rydel, 2020, s. 161).

Działania podjęte w ramach *Zeitenwende* w zakresie polityki bezpieczeństwa i obronności

W słynnym przemówieniu przed Bundestagiem z 27 lutego 2022 r. kanclerz O. Scholz ogłosił *Zeitenwende* (pol. epokowy zwrot). Szef niemieckiego rządu uznał za konieczne podjęcie szczególnych działań w celu „obrony wolności, demokracji i dobrobytu” (Scholz, 2022, s. 8). Kanclerz stwierdził, że Ukraina dzieli z Niemcami swoje bezpieczeństwo i powinnością RFN jest wsparcie obrońców. Wbrew wcześniejszym deklaracjom, zapowiedział dostawy broni dla Ukrainy (Savinok, 2022, s. 14), redefiniując tym samym rolę Niemiec jako kluczowego aktora europejskiego bezpieczeństwa. Stanowiło to przełom w stosunku Rządu Federalnego wobec eksportu uzbrojenia do państw objętych konfliktem zbrojnym.

Kanclerz zapowiedział podjęcie wysiłków na rzecz ochrony bezpieczeństwa NATO i inwestycje w bezpieczeństwo Niemiec, uznając za cel reform modernizację Bundeswehry i poprawę jej efektywności oraz, powtarzając swoje słowa z monachijskiej konferencji bezpieczeństwa (18–20.02.2022 r.): „potrzebujemy samolotów, które latają, okrętów, które pływają oraz żołnierzy, którzy są jak najlepiej wyposażeni dla swoich zadań” (Scholz, 2022, s. 15). Zapowiedział powołanie *Sondervermögen* (pol. specjalnego funduszu) w wysokości 100 mld euro, z którego miała być sfinansowana modernizacja Bundeswehry. Stwierdził, że odtąd Niemcy będą inwestować w swoją obronność więcej niż równowartość 2% PKB, co stanowi wymóg NATO ze szczytu w Walii w 2014 r. Zapowiedział spełnienie tego zobowiązania przez Niemcy do 2024 r. O. Scholz za ważny cel uznał wzmocnienie technicznej i społecznej odporności m.in. na cyberataki, dezinformację, uderzenia w infrastrukturę krytyczną oraz kanały komunikacji (tamże). Zapowiedział rozwój nowej generacji samolotów (szczególnie samolotów typu *Eurofighter*), dronów i czołgów w ramach Unii Europejskiej (zwłaszcza z współpracą z Francją).

Utworzenie *Sondervermögen* ze względu na mechanizm *Schuldenbremse* (hamulca zadłużenia), czyli konstytucyjnego mechanizmu ograniczającego swobodną kreację pieniądza przez Rząd Federalny, wymagało zmian konstytucyjnych. W maju 2022 r. koalicja rządowa doszła do porozumienia z opozycyjną chadecją i uchwaliła poprawkę do niemieckiej ustawy zasadniczej w ust. 1a art. 87a *Sondervermögen* o wysokości 100 mld euro (*Grundgesetz...*, 2023). Według danych przedstawionych przez Federalny Trybunał Obrachunkowy, w 2023 r. nie rozpoczęto wydatkowania funduszu (*Bericht... über die Sondervermögen...*, 2023, s. 18), a negocjowano jedynie kilka kontraktów na kwotę 10,061 mln euro (ok. 1/10 promila wysokości *Sondervermögen*), związanych z dostawami uzbrojenia (Janoś, Wojciechowski, 2023a, s. 4). W tym okresie na czele niemieckiego Federalnego Ministerstwa Obrony stała Christine Lambrecht (SPD), wielokrotnie krytykowana za opieszałość w reformach oraz złe prowadzenie prac w resorcie. Za jej kierownictwa opublikowano szereg audytów dotyczących stanu Bundeswehry, które obnażały słabość niemieckich sił zbrojnych. Wskutek tego oraz pozostałych afer medialnych, C. Lambrecht 16 stycznia 2023 r. podała się do dymisji, a jej następcą został Boris Pistorius (SPD). Jak zauważył dyrektor Instytutu Badawczego Niemieckiego Towarzystwa Polityki Zagranicznej (niem. Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, DGAP) Christian Mölling, zwlekanie z inwestycjami w ramach *Sondervermögen*

zmniejszało siłę nabywczą funduszu z powodu inflacji Euro w Niemczech. Według jego wyliczeń fundusz miałby stracić do 15% siły nabywczej do 2027 r. (Küstner, 2022).

B. Pistorius za najważniejsze zadanie uznał zwiększenie liczby żołnierzy w Bundeswehrze do 203 tys. żołnierzy zawodowych oraz 260 tys. rezerwistów do 2031 r. (*Bundesregierung einigt sich...*, 2024). W 2024 r., czyli po prawie dwóch latach jego rządów, liczba żołnierzy w Bundeswehrze, w porównaniu do 2021 r., minimalnie spadła (do 181,4 tys., z czego 171,1 tys. żołnierzy zawodowych oraz 10,3 tys. żołnierzy ochotników) (*Anzahl der Soldaten...*, 2024). Ogromnym sukcesem B. Pistoriusa było osiągnięcie przez Niemcy w budżecie na 2024 r. wydatków na obronność powyżej 2% PKB. Od 1992 r. Niemcy zawsze były poniżej tego progu (*Deutschland meldet...*, 2024). Warto jednak zaznaczyć, że wydatki te w niewielkim stopniu przekroczyły próg 2% PKB i osiągnęły to tylko dzięki istnieniu *Sondervermögen*. Gdy fundusz zostanie wyczerpany, to od 2027 r., w obecnych warunkach finansowych, państwo niemieckie nie będzie w stanie ponownie osiągnąć tej wysokości wydatków na obronność. Wynika to przede wszystkim z istnienia mechanizmu hamulca zadłużenia, który nie pozwala niemieckiemu rządowi na zaciąganie nowych długów oraz z priorytetowego traktowania wydatków socjalnych przez Zielonych i SPD.

W ocenie budżetu obronnego Niemiec z 2024 r. krytykowano zbyt małe wydatki na modernizację uzbrojenia, zauważono jednak ogromny wzrost wydatków na utrzymanie i konserwację sprzętu (m.in. mających na celu rozwiązanie problemu notorycznego braku części zamiennych w pojazdach wojskowych). W ocenie ekspertów z DGAP nowy budżet wojskowy znacząco zwiększył gotowość bojową Niemiec, zwłaszcza w sytuacji trwałego deficytu budżetowego i działania mechanizmu hamulca zadłużenia (Mölling, Schütz, 2023).

W zakresie bezpieczeństwa ważnym wydarzeniem okazało się przyjęcie 14 czerwca 2023 r. ogólnorządowego i międzyresortowego dokumentu poświęconego bezpieczeństwu RFN – *Nationale Sicherheitsstrategie* (NSS), którego pełen tytuł w oficjalnym tłumaczeniu na język polski brzmi: „Narodowa Strategia Bezpieczeństwa. Zdolność do obrony. Rezyliencja. Zrównoważony rozwój. Zintegrowane Bezpieczeństwo dla Niemiec”. NSS okazał się być przełomowym przede wszystkim dzięki pierwszemu stwierdzeniu w oficjalnych niemieckich materiałach rządowych, że „współczesna Rosja jest obecnie największym zagrożeniem dla pokoju i bezpieczeństwa w przestrzeni euroatlantyckiej” (*Nationale Sicherheitsstrategie*, 2023, s. 11–12). W poprzednim dokumencie poświęconym sprawom bezpieczeństwa, czyli Białej Księdze z 2016 r., Rosja została określona jedynie jako „wyzwanie dla bezpieczeństwa na naszym kontynencie” (Weissbuch, 2016, s. 32). Ta diagnoza sytuacji politycznej w Europie doprowadziła do kilku wniosków, które wynikają z NSS. Podkreślono znaczenie wzmacniania zdolności bojowych Bundeswehry, a za najważniejsze zadanie uznano osiągnięcie przy pomocy *Sondervermögen* progu wydatków na zbrojenia w wysokości równowartości 2% PKB RFN. Za kolejne cele uznano wzmocnienie ochrony infrastruktury krytycznej, polepszenie cyberbezpieczeństwa, poprawę funkcjonowania obrony cywilnej oraz ogólne wzmacnianie Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO).

Za pewne uzupełnienie NSS można uznać *Verteidigungspolitische Richtlinien 2023* (pol. Wytoczne w zakresie polityki obrony 2023), opublikowane w listopadzie 2023 r. (Janoś, Wojciechowski, 2023b, s. 2), w których za główny obszar działań Bundeswehry uzna-

no obronę terytorialną i sojuszniczą. „Niemcy zobowiązały się wnieść znaczący wkład do ‘nowej epoki kolektywnej obrony’ [NATO – autorzy]²” (Schwegmann, 2024, s. 12). W związku z tym nastąpiło przeorganizowanie dowództwa sił zbrojnych: utworzono Dowództwo Operacyjne (odpowiedzialne za obronę terytorialną oraz misje zagraniczne) oraz Dowództwo Wsparcia Bundeswehry (odpowiedzialne za logistykę, wsparcie i obsługę wojska). Oba dowództwa pełną gotowość bojową mają osiągnąć na koniec pierwszego kwartału 2025 r. (Janoś, Wojciechowski, 2024, s. 4). Poza tym przygotowano wiele dokumentów o charakterze strategicznym: m.in. Bunkerschutzplan (plan zakładający reaktywację i zwiększenie liczby schronów), Nationale Sicherheits- und Verteidigungsindustriestrategie (strategia określająca rządowe wsparcie i politykę względem osłabionego po 1990 r. przemysłu obronnego) oraz Operationsplan Deutschland (plan określający ewentualną kooperację między służbami wojskowymi i cywilnymi, a także plan przerzutu sił zbrojnych na wschodnią flankę NATO w wypadku konfliktu zbrojnego).

W strategię poprawy obrony sojuszniczej wpisują się niemieckie działania mające na celu wzmocnienie wschodniej flanki NATO. Niemcy angażowały się w wiele operacji Sojuszu mających za zadanie podniesienie zdolności obronnej tego obszaru, co nabrało szczególnego znaczenia po rozpoczęciu rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Flagowym projektem Bundeswehry jest utworzenie stałej bazy wojskowej na Litwie, w której przebywać miałyby łącznie 4800 żołnierzy i 200 członków personelu cywilnego jako *Panzerbrigade 45*. Co istotne, brygada będzie podporządkowana niemieckiej 10. dywizji pancerniej. Oznacza to, że nie będzie podlegać ona litewskiemu dowództwu. Jak zauważają analitycy OSW Bartosz Chmielewski i Jacek Tarociński (2024, s. 5), istnieje ryzyko, że zaszkodzi to integracji z innymi jednostkami na Litwie, a w wypadku sytuacji kryzysowej może być powodem nieskoordynowania działań.

Tabela 2

Obecność Bundeswehry na wschodniej flance NATO po rozpoczęciu rosyjskiej inwazji na Ukrainę w 2022 r.

Państwo	Operacja	Charakter działań	L. niem. żołnierzy	Typ uzbrojenia	Status
1	2	3	4	5	6
Finlandia	National Advanced Surface to Air Missile System (operacja fińska)	wspólne ćwiczenia z użyciem wyrzutni rakiet	120	wyrzutnie Patriot	zakończona, dwutygodniowe ćwiczenia bez ambicji na stałą obecność
Estonia Łotwa	Baltic Air Policing	ochrona przestrzeni powietrznej państw bałtyckich	225	myśliwce Eurofighter	zakończona, pełnienie obowiązków przekazane Holandii (1.12.2024)
Litwa	Enhanced Forward Presence	stała baza wojskowa	docelowo: 4 800 2024 r.: 850	pełne uzbrojenie wojsk pancernych: m.in. czołgi Leopard 2 A7V oraz bojowe wozy piechoty Marder 1 A5	tworzona, gotowość zapowiadana na koniec 2027 r.

² „Deutschland hat sich verpflichtet, zu dieser ‘neuen Epoche kollektiver Verteidigung’ [...] einen bedeutenden Beitrag zu leisten” [tłum. aut.]

1	2	3	4	5	6
Polska	Air and Missile Defence Task Force enhanced Vigilance Activities Poland	ochrona przestrzeni powietrznej polskiej granicy z Ukrainą	320	wyrzutnie Patriot	przerwana, trwała 23.01.2023–15.11.2023; planowany powrót w styczniu 2025 r.
Rumunia	Enhanced Air Policing South	ochrona przestrzeni powietrznej Bałkanów Wschodnich	150	myśliwce Eurofighter	zakończona, 09.11.2023–22.12.2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Weltweit gefordert: die Bundeswehr im Einsatz*, 2024, Bundeswehr, <https://www.bundeswehr.de/de/einsatz-bundeswehr>, 3.03.2025; Chmielewski B., Tarociński J. (2024), *Na wojennej ścieżce: rozwój i modernizacja sił zbrojnych państw bałtyckich*, „Komentarze OSW”, nr 594, 12.12.2024; *Mission in Polen beendet: Flugabwehr seit Anfang 2022 im Dauereinsatz*, 22.11.2023, Bundeswehr, <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/luftwaffe/aktuelles/flugabwehrsystem-patriot-kommt-aus-polen-zurueck-5708188>, 3.03.2025; *Deutschland bietet die erneute Entsendung von Patriot Phased Array Tracking Radar to Intercept on Target-Einheiten nach Polen an*, 28.11.2024, Bundesministerium der Verteidigung, <https://www.bmvg.de/de/presse/deutschland-bietet-erneute-entsendung-patriot-polen-an-5864312>, 3.03.2025; *Patrioty z Niemiec jadą do Polski. Szef MON komentuje*, 28.11.2024, „Wirtualna Polska”, <https://wiadomosci.wp.pl/niemieckie-patrioty-w-polsce-szef-mon-przyjmujemy-z-zadowoleniem-7097577676765792a>, 3.03.2025; *Enhanced Air Policing South*, 2024, Bundeswehr, <https://www.bundeswehr.de/de/einsatz-bundeswehr/anerkannte-missionen/rumaenien>, 03.03.2025; *Deutsche Eurofighter in Rumänien: Schutz des NATO. North Atlantic Treaty Organization-Luftraums an der Schwarzmeerrüste*, 15.12.2023, Bundeswehr, <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/luftwaffe/deutsche-eurofighter-im-einsatz-in-rumaenien-5719382>, 3.03.2025.

Trudno zaufać statystykom dotyczącym nastawienia Niemców do własnego wojska ze względu na duże różnice pomiędzy wynikami poszczególnych badań. Według niektórych danych nie nastąpiła znaczna zmiana w stosunku do okresu sprzed rosyjskiej inwazji na Ukrainę (*Umfrage in Deutschland zum Vertrauen...*, 2024), według innych – zmiany były diametralne. Jesienią 2024 r. 59% Niemców uważało, że należy zwiększyć wydatki na obronność, a aż 42% Niemców poniżej 50. roku życia deklarowało gotowość do obrony swojego państwa (Jungholt, 2024). Można zauważyć, że po rosyjskiej inwazji na Ukrainę niemieccy politycy mają znacznie więcej odwagi, by mówić o wzmacnianiu niemieckiego wojska, również w sferze symbolicznej. Przejawia się to chociażby w ustanowieniu w 2024 r. Narodowego Dnia Weterana, na pamiątkę pierwszego nadania odznaczeń niemieckim weteranom 15 czerwca 2019 r. (Friedemann, 2024). Wcześniej takie formy upamiętnienia żołnierzy biorących udział w działaniach zbrojnych Bundeswehry uważano za kontrowersyjne. Ekstremizm wśród żołnierzy w porównaniu do okresu sprzed inwazji jest równie, a nawet bardziej piętnowany. Bundeswehra regularnie usuwa żołnierzy za prawicowy ekstremizm: w 2023 r. wydano 62 żołnierzy (*62 Soldaten wegen...*, 2024), podczas gdy przed inwazją, w 2018 r., z powodu ekstremizmu wydano 27 żołnierzy (Bartels, 2019, s. 56). Jednocześnie widać coraz mniejszą skuteczność działalności antywojskowych ruchów pacyfistycznych: od 2022 r. żaden podmiot nie podpisał tzw. klauzuli cywilnej.

Wspominana już w niniejszym artykule mowa kanclerza O. Scholza z 27 lutego 2022 r., zapowiadająca *Zeitenwende*, miała być w założeniu momentem przełomowym dla całej RFN. W rzeczywistości jednak wdrożenie w życie części zawartych w niej deklaracji opóźniło się w czasie. Przyczyn tego stanu należy upatrywać w dwóch kwestiach:

- a) Rząd Federalny w pierwszych dniach po rozpoczęciu inwazji przyjął taktykę „wyczekiwania”, zakładając, że Ukraina być może nie zdoła powstrzymać napaści agresora; w obliczu potencjalnej klęski Ukrainy zdecydowane wsparcie wojskowe Niemiec dla Ukrainy mogłoby wyrzucić bardzo negatywne skutki dla rosyjsko-niemieckiej współpracy gospodarczej. Kiedy już stało się jasne, że dzięki pomocy zewnętrznej Ukraina jest w stanie stawiać opór rosyjskiemu agresorowi, Rząd Federalny zdecydował się przekazywać uzbrojenie w sposób bardziej konsekwentny, licząc także w dłuższej perspektywie na zyski z powojennej odbudowy Ukrainy (Siemieniuk, 2023),
- b) pełnoskalowa inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę niewątpliwie doprowadziła do wyczerpania się dywidendy pokojowej w Europie. Wobec ukształtowanego po drugiej wojnie światowej modelu prowadzenia przez RFN polityki zagranicznej, państwo to unikało jakiegokolwiek zbrojnego angażowania się w konflikty; miało to swoją kontynuację w wieloletnim traktowaniu kwestii wyposażenia niemieckiego wojska jako sprawy drugoplanowej. W związku z pełnoskalową inwazją Rosji na Ukrainę Bundeswehra nie była w stanie udzielić znaczącej pomocy Siłom Zbrojnym Ukrainy. Ponadto, brak stałych kontraktów dla rodzimych przedsiębiorstw zbrojeniowych spowodował, że nie miały one możliwości w krótkim czasie zwiększyć swoich mocy produkcyjnych (m.in. z powodu niedziałających łańcuchów dostaw) (Seliger, 2024).

Finalnie jednak niemiecka pomoc wojskowa dla Ukrainy okazała się bardzo znacząca; RFN plasuje się pod tym względem na drugim miejscu na świecie (*Aid to Ukraine...*, 2025), co dobrze obrazuje poniższa tabela. Pomimo rozmiarów i zróżnicowania wsparcia wojskowego, największym problemem nadal wydaje się być brak dostaw uzbrojenia, które pozwoliłoby Siłom Zbrojnym Ukrainy atakować cele położone w głębi terytorium Federacji Rosyjskiej. Jest to wyraźna konsekwencja wyrażanych przez kanclerza O. Scholza, jak i większości innych polityków niemieckich obaw o możliwość eskalacji konfliktu oraz o ewentualne zaangażowanie w niego RFN. Przykładowo, wielokrotne prośby prezydenta Wołodymyra Zełenskigo o dostarczenie wojsku ukraińskiemu pocisków manewrujących Taurus (o zasięgu 500 kilometrów) spotykały się ze stanowczą odmową (Werkhäuser, 2024).

Tabela 3

**Sprzęt wojskowy przekazany Ukrainie przez RFN po 24.02.2022 r.
(stan na 18.02.2025 r.)**

Rodzaj sprzętu	Typ	Zadeklarowane	Oficjalnie dostarczone
1	2	3	4
Czołgi	Leopard 2A6	18	18
Bojowe wozy piechoty	Marder 1A3	165	140
Transportery opancerzone	Bandvagn 206 (BV209)	104	94
	Bronco	15	15
	pozostałe (nieokreślony typ)	66	48
Artyleria lufowa	PZH2000	44	25
	RCH155	54	0
Artyleria raketowa	M142 HIMARS	3	3
	M270 MARS II	5	5

1	2	3	4
Wielozadaniowe samochody terenowe i pojazdy klasy MRAP	Caracal	15	15
	Iveco ACL 90; Iveco VM90 Torpedo 4x4; Renault TRM 2000 4x4	500	285
	Dingo 2	50	50
	Toyota Land Cruiser	181	181
	pozostałe (nieokreślonego typu)	400	179
Śmigłowce	Westland Sea King MK41	6	0
Bezzałogowce i amunicja krążąca	Primoco ONE	18	18
	Luna	1	0
	RQ-35 Heidrun	684	684
	SONGBIRD	784	211
	Hornet XR	46	46
	VT-4 Rochen	2	2
	Vector	627	499
	pozostałe (nieokreślonego typu; uderzeniowe)	4150	900
Systemy obrony powietrznej	Gepard 1A2	70 zestawów	57 zestawów
	IRIS-T SLM	12 systemów	6 systemów
	IRIS-T SLS (odkupione ze Szwecji)	12 systemów	5 systemów
	MIM-104 Patriot	3 baterie	3 baterie
	Skynex	4 systemy	2 systemy

Źródło: <https://www.osw.waw.pl/en/armssdeliveries>.

Podsumowanie

Inwazja Rosji na Ukrainę wywołała znaczące zmiany w niemieckiej polityce bezpieczeństwa i obronności, co znalazło odzwierciedlenie w koncepcji *Zeitenwende* ogłoszonej przez kanclerza O. Scholza w lutym 2022 r. Ta epokowa zmiana stanowiła punkt zwrotny w podejściu Niemiec do obrony, przejawiając się w decyzjach takich jak dostawy broni na Ukrainę, zwiększone wydatki na obronę i utworzenie specjalnego funduszu modernizacyjnego dla Bundeswehry. Wobec przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że reformy te pozytywnie wpłynęły na gotowość bojową niemieckich sił zbrojnych, jednak ich zakres pozostaje niewystarczający w stosunku do potencjału gospodarczego i demograficznego Niemiec.

W porównaniu do okresu sprzed rosyjskiej inwazji na Ukrainę zauważalna jest wyraźna zmiana w mentalności Niemców: Rosja została wyraźnie określona pierwszy raz w oficjalnych niemieckich dokumentach wprost jako zagrożenie. Niemcy ponownie zdają się przywiązywać coraz większą wagę do dbania o wizerunek armii, budowy jej mitu (poprzez m.in. wprowadzenie nowych odznaczeń wojskowych), a narracja antywojskowa wydaje się tracić na poparciu. Dowodzą tego słowa socjaldemokratycznego ministra obrony B. Pistoriusa, który bez skrupowania mówi o potrzebie osiągnięcia „gotowości do wojny” (*Pistorius mahnt Kriegstüchtigkeit...*, 2024). Jednocześnie nadal widać zaangażowanie wojska w zwalczanie wszelkiego ekstremizmu politycznego, czego dowodzą regularne postępowania przeciwko żołnierzom, którzy go przejawiają.

Niemcy w 2024 r. pierwszy raz od końca zimnej wojny przeznaczyły na obronność więcej niż 2% PKB. Warto zaznaczyć, że środki te są wydawane zarówno na uzbroje-

nie żołnierzy w RFN, jak i formowanie nowych jednostek w sojusznicznych państwach NATO, przy czym flagowym projektem Federalnego Ministerstwa Obrony jest budowa bazy wojskowej na Litwie. Niemcy, określwszy Rosję jako główne zagrożenie, wspierają broniącą się przed inwazją Ukrainę, pierwszy raz w powojennej historii przysyłając broń do państwa objętego konfliktem zbrojnym. Finansowa i militarna pomoc Niemiec dla Ukrainy na koniec stycznia 2025 r. wyniosła blisko 44 mld EUR (*Solange wie nötig: Deutschlands...*, 2025).

Przyszły kierunek rozwoju Bundeswehry z dużym prawdopodobieństwem będzie związany ze wzmocnieniem obrony terytorialnej, której reforma rozpoczęła się w 2024 r. Federalne Ministerstwo Obrony akcentuje również potrzebę poprawy odporności na ataki cybernetyczne oraz dalszego umacniania kolektywnej obrony w ramach struktur NATO. Istotnym elementem strategii Bundeswehry pozostaje współpraca z rozwiniętym przemysłem zbrojeniowym.

6 listopada 2024 r. rozpadła się koalicja rządząca w Niemczech, w następstwie czego zarządzone zostały przyspieszone wybory do Bundestagu, które odbyły się 23 lutego 2025 r. Największe poparcie uzyskała w nich CDU/CSU, zdobywając 208 mandatów (Bundestag liczy 630 miejsc), zaś na drugim miejscu uplasowała się SPD – wprowadzi ona do izby niższej niemieckiego parlamentu 120 deputowanych (*Wahl zum 21...*, 2025). Biorąc pod uwagę fakt, że CDU/CSU są uznawane za formacje aktywnie wspierające pomoc dla Ukrainy, a ugrupowania o odmiennych poglądach (Alternatywa dla Niemiec) lub o niejednoznacznym stanowisku (Lewica) najprawdopodobniej będą tworzyły opozycję parlamentarną, można przypuszczać, że wsparcie dla Ukrainy będzie kontynuowane przez przyszły rząd.

Bibliografia

- 62 Soldaten wegen Rechtsextremismus entlassen, „Tagesschau”, 4.12.2024, <https://www.tagesschau.de/inland/bundeswehr-rechtsextreme-104.html>, 13.12.2024.
- Abenheim D. (1999), *Image of the Wehrmacht in Federal German Society and in the Tradition of the Bundeswehr*, Monterey.
- Aid to Ukraine: How much have Kyiv's Western allies provided?* (2025), „Reuters”, <https://www.reuters.com/world/how-much-aid-have-ukraines-western-allies-provided-2025-03-04/>, 7.03.2025.
- Anteil der Militärausgaben am Bruttoinlandsprodukt (BIP) in Deutschland von 1953 bis 2022*, statista.com, 04.2023, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/183106/umfrage/anteil-der-militaer-ausgaben-am-bip-in-deutschland/>, 4.04.2024.
- Anzahl der Soldaten und Soldatinnen bei der Bundeswehr von 2000 bis 2024*, statista.com, 03.2024, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/38401/umfrage/personalbestand-der-bundeswehr-seit-2000/>, 31.03.2024.
- Ash M. G. (2018), *Wandlungen der Wissenschaftslandschaften im frühen Kalten Krieg*, w: J. Feichtinger, H. Uhl, *Die Akademien der Wissenschaften in Zentraleuropa im Kalten Krieg. Transformationsprozesse im Spannungsfeld von Abgrenzung und Annäherung*, Wien, s. 29–65, <https://www.jstor.org/stable/j.ctv8pzd2h.4>, 31.03.2024.
- Bartels H. P. (2019), *Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2019*, Deutscher Bundestag, Drucksache 19/16500, <https://dserver.bundestag.de/btd/19/165/1916500.pdf>, 2.03.2025.
- Bartels H. P., Glatz R. L. (2020), *Welche Reform die Bundeswehr heute braucht – Ein Denkanstoß*, „SWP-Aktuell”, nr 84, Berlin, <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/70894/>

- ssoar-2020-bartels_et_al-Welche_Reform_die_Bundeswehr_heute.pdf?sequence=1&isAll
owed=y&lnkname=ssoar-2020-bartels_et_al-Welche_Reform_die_Bundeswehr_heute.pdf,
4.04.2024.
- Bericht nach § 88 Absatz 2 BHO an das Bundesministerium der Finanzen über die Sondervermögen
des Bundes und die damit verbundenen Auswirkungen auf die Haushaltstransparenz so-
wie die Funktionsfähigkeit der Schuldenregel*, 25.08.2023, https://www.bundesrechnungshof.de/SharedDocs/Downloads/DE/Berichte/2023/sondervermoegen-volltext.pdf?__blob=publicationFile&v=6, 29.04.2024.
- Bundesregierung einigt sich auf neuen Wehrdienst*, „Mitteldeutscher Rundfunk“, 6.11.2024, <https://www.mdr.de/nachrichten/deutschland/politik/wehrpflicht-pistorius-kabinett-beschluss-wehrdienst-100.html>, 13.12.2024.
- Chmielewski B., Tarociński J. (2024), *Na wojennej ścieżce: rozwój i modernizacja sił zbrojnych państw bałtyckich*, „Komentarze OSW”, nr 594, 12.12.2024.
- Collier J. (2011), *Understanding process tracing*, „PS: Political Science & Politics”, nr 44.4, s. 823–830.
- Deutschland meldet der NATO wohl Rekordsumme*, „Tagesschau”, 14.02.2024, <https://www.tagesschau.de/inland/nato-deutsche-militaerausgaben-100.html>, 13.12.2024.
- Douglas N. (2015), *The Role of Society in the Control of Armed Forces – Implications for Democracy*, „Sicherheit und Frieden (S+F)”, nr 33/1, s. 19–25, https://www.jstor.org/stable/24233803?read-now=1#page_scan_tab_contents, 15.04.2024.
- Geis A. (2005), *Die Zivilmacht Deutschland und die Enttabuisierung des Militärischen*, Frankfurt, s. 1–12, <https://www.jstor.org/stable/resrep14337>, 31.03.2024.
- Gotkowska J. (2023), *Niemcy a europejska architektura bezpieczeństwa – półtora roku po Zeitenwende*, w: *W poszukiwaniu straconego czasu. Niemcy w erze Zeitenwende*, red. A. Kwiatkowska, Warszawa.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, Berlin 2023.
- Friedemann J. (2024), *Deutschlands Nationaler Veteranentag – ab 2025 jedes Jahr am 15. Juni*, 26.06.2024, <https://www.bundeswehr.de/de/aktuelles/meldungen/deutschlands-nationaler-veteranentag-ab-2025-jedes-jahr-15-juni-5808338>, 4.12.2024.
- Frieze U., Zăboji N. (2022), *Welche Probleme die Bundeswehr hat*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 19.04.2022, <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/schneller-schlau/bundeswehr-probleme-in-daten-waffen-einkauf-braucht-eine-reform-17953804.html>, 15.04.2024.
- Janoš K. (2022), *Wzmocnienie zdolności niemieckich sił zbrojnych*, „IZ Policy Papers”, nr 41, s. 35–42.
- Janoš K., Wojciechowski S. (2023a), *Monitor Bezpieczeństwa Instytutu Zachodniego*, nr 1, 3.03.2023, <https://www.iz.poznan.pl/plik,pobierz,5729,3d6e479894e2722a12d5964fcd82f075/Monitor%20Bezpieczenstwa%20IZ%20nr%2012023.pdf>, 3.03.2025.
- Janoš K., Wojciechowski S. (2023b), *Monitor Bezpieczeństwa Instytutu Zachodniego*, nr 6, 29.12.2023, [https://www.iz.poznan.pl/plik,pobierz,6372,e0d477ac1218866c75ca1e5f452bcaa3/Monitor%20Bezpieczenstwa%20IZ%20nr%2062023%20\(1\).pdf](https://www.iz.poznan.pl/plik,pobierz,6372,e0d477ac1218866c75ca1e5f452bcaa3/Monitor%20Bezpieczenstwa%20IZ%20nr%2062023%20(1).pdf), 4.12.2024.
- Janoš K., Wojciechowski S. (2024), *Monitor Bezpieczeństwa Instytutu Zachodniego*, nr 4, 11.09.2024, <https://www.iz.poznan.pl/plik,pobierz,6585,6442a88709809c817a049f094853ac59/Monitor%20Bezpieczenstwa%20IZ%20nr%2042024.pdf>, 13.12.2024.
- Jungholt T. (2024), *„Wehrwille“ wächst – So viele Deutsche würden ihr Land mit der Waffe verteidigen*, „Die Welt”, 28.11.2024, <https://www.welt.de/politik/deutschland/plus254635742/So-viele-Deutsche-wuerden-ihr-Land-mit-der-Waffe-verteidigen.html>, 4.12.2024.
- Kaim M. (2017), *Germany: A Lynchpin Ally?*, w: M. Wesley, *Global Allies. Comparing US Alliances in the 21st Century*, Canberra, s. 31–44, https://www.jstor.org/stable/pdf/j.ctt1sq5twz.6.pdf?refreqid=fastly-default%3Afc2076e01142b6ac24d3b5b6ae1ac44&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&origin=&initiator=search-results&acceptTC=1, 31.03.2024.

- Köhler H., Ricke Ch. (2010), *Köhler: Mehr Respekt für deutsche Soldaten in Afghanistan*, „Deutschlandfunk Kultur”, 22.05.2010, <https://www.deutschlandfunkkultur.de/koehler-mehr-respekt-fuer-deutsche-soldaten-in-afghanistan-100.html>, 4.04.2024.
- Kruk A. (2021), *The Bundeswehr: a Parliamentary Army*, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka”, nr 1, s. 113–132.
- Küstner K. (2022), *Wenn 100 Milliarden dahinschmelzen*, „Tagesschau”, 19.11.2022, <https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/sondervermoegen-ruestung-inflation-101.html>, 20.05.2024.
- Liste aktueller Zivilklauseln sortiert nach dem Datum ihres Bestehens*, www.zivilklausel.de/index.php/bestehende-zivilklauseln, 2.01.2024.
- Militäreinsatz für deutsche Wirtschaftsinteressen?*, „Zeit Online”, 27.05.2010, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2010-05/koehler-bundeswehr-wirtschaft-2>, 4.04.2024.
- Mölling Ch., Schütz T. (2023), *Germany's Defense Budget 2024: The Planned Increase Is Not Yet Enough*, „DGAP Memo”, nr 3, https://dgap.org/system/files/article_pdfs/DGAP-MEMO-02-2023%20CM%20und%20TS_ENGLISH.pdf, 3.03.2025.
- Nationale Sicherheitsstrategie: Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für Deutschland*, czerwiec 2023, <https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/Sicherheitsstrategie-DE.pdf>, 30.01.2025.
- Pistorius mahnt Kriegstüchtigkeit bis 2029 an*, „Spiegel”, 05.06.2024, <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/boris-pistorius-mahnt-kriegstuechtigkeit-bis-2029-an-a-063d1ce1-6dda-453e-bd33-1ac9be2558a>, 28.11.2024.
- Rydel J. (2020), *Kryzys Bundeswehry po zjednoczeniu Niemiec*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica”, nr 24, s. 152–163.
- Savinok V. (2022), *Ewolucja stanowiska rządu Niemiec*, „IZ Policy Papers”, nr 41, s. 13–26.
- Savinok V. (2023), *Polityczny wymiar Zeitenwende w relacjach z Ukrainą*, „IZ Policy Papers”, nr 43, s. 13–22.
- Scholz O. (2022), *Reden zur Zeitenwende*, Die Bundesregierung, s. 7–20, Berlin, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/992814/2131062/78d39dda6647d7f835bbe76713d30c31/bundeskanzler-olaf-scholz-reden-zur-zeitenwende-download-bpa-data.pdf>, 15.04.2024.
- Schwegmann Ch. (2024), *Die Zeitenwende und die Renaissance der Verteidigung*, „Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik”, nr 17, s. 11–26, <https://link.springer.com/article/10.1007/s12399-024-00978-8>, 4.12.2024.
- Seliger M. (2024), *More German weapons for Ukraine? If only the Bundeswehr were better equipped*, „Neue Zürcher Zeitung (NZZ)”, <https://www.nzz.ch/english/germanys-military-aid-to-ukraine-why-the-bundeswehrs-readiness-must-improve-ld.1856676>, 28.02.2025.
- Siemieniuk B. (2023), *Siemieniuk: Jak duża jest niemiecka pomoc na rzecz Ukrainy? (ANALIZA)*, „Biznes Alert”, <https://biznesalert.pl/niemcy-ukraina-pomoc-inwazja-rosja-bezpieczenstwo/>, 28.02.2025.
- Solange wie nötig: Deutschlands Unterstützung für die Ukraine*, „Auswärtiges Amt”, 23.12.2024, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/service/laender/ukraine-node/ukraine-solidaritaet-2513956>, 03.01.2025.
- Strohmeier G., Wittlinger R. (2010), *Bundespräsident Horst Köhler – eine (kritische) Analyse*, „Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften (ZSE)”, 8/2, s. 228–250.
- Vates D. (2020), *Wehrbericht: Das sind die größten Probleme der Bundeswehr*, „Redaktions Netzwerk Deutschland”, 28.01.2020, <https://www.rnd.de/politik/wenn-soldaten-mit-dem-bully-ubenn-mussen-statt-mit-dem-panzer-JEJZCRFX2BFONHIT74HQBWOROI.html>, 15.04.2024.
- Verfassungsschutzbericht 2023*, (2024), https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/sicherheit/vsb2023-BMI24018.pdf?__blob=publicationFile&v=10, Berlin.
- Umfrage in Deutschland zum Vertrauen in die Bundeswehr 2024*, Statista Research Department, 8.10.2024, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/377235/umfrage/umfrage-in-deutschland-zum-vertrauen-in-die-bundeswehr/>, 4.12.2024.

- Wahl zum 21. Deutschen Bundestag*, „Die Bundeswahlleiter”, 24.02.2025, <https://www.bundeswahlleiterin.de>, 28.02.2025.
- Weissbuch 2016. *Zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr*, 13.07.2016, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975292/736102/64781348c12e4a80948ab1bdf25cf057/weissbuch-zur-sicherheitspolitik-2016-download-data.pdf>, 29.04.2024.
- Werkhäuser N. (2024), *Why Germany isn't sending Taurus missiles to Ukraine*, „Deutsche Welle”, <https://www.dw.com/en/war-in-ukraine-why-germany-isnt-sending-taurus-cruise-missiles-to-help-ukraine/a-70813246>, 2.03.2025.
- Wiesendahl E. (1998), *Rechtsextremismus in der Bundeswehr: Ein Beitrag zur Aufhellung eines tabuierten Themas*, „Sicherheit und Frieden (S+F)”, nr 4/1, s. 239–246.

Three Years of *Zeitenwende*. An Analysis of Changes in German Security and Defence Policy after the Russian Invasion of Ukraine (2022–2025)

Summary

The purpose of this article is to analyse the changes in Germany's security and defence policy following Chancellor Olaf Scholz's speech to the Bundestag on 27 February 2022, in which he declared *Zeitenwende* (English for 'historical turning point'). The declaration included a wide-ranging transformation of German policy, with a particular focus on increased funding for the Bundeswehr and support for a defending Ukraine. The article analyses the changes taking place in the Bundeswehr in political, social and financial terms, and assesses the effectiveness of the reforms and their impact on the combat readiness of the armed forces. The main research question addressed the reform process of the Bundeswehr after the announcement of *Zeitenwende* and the consequences of these changes for its operational capabilities. The study used the process tracing method supported by content analysis, which made it possible to reconstruct the situation preceding the reforms and to assess their effects.

Key words: *Zeitenwende*, Germany, Ukraine, Russia, security policy, defence

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Krzysztof Żerko, Marcin Wochelski

Data curation (Zestawienie danych): Krzysztof Żerko, Marcin Wochelski

Formal analysis (Analiza formalna): Krzysztof Żerko, Marcin Wochelski

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Krzysztof Żerko, Marcin Wochelski

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Krzysztof Żerko, Marcin Wochelski

Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist
(**Sprzeczne interesy:** Autorzy oświadczyli, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

